

FRANS HALS MUSEUM | DE HALLEN HAARLEM

Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem
Jaarverslag 2010

Frans Hals Museum

Sinds het Frans Hals Museum in 1913 zijn poorten aan het Groot Heiligland open- de, heeft het zich in een toenemende faam en belangstelling mogen verheugen. De collectie van Haarlemse meesters uit de Gouden Eeuw, waaronder de grootste ver- zamelings schilderijen van Frans Hals ter wereld, is uniek. Aan het begin van de 17de eeuw onderging de schilderkunst een radicale verandering, waarvoor in Haarlem de basis werd gelegd. Deze omslag bepaalde uiteindelijk de allure en de grandeur van de Gouden Eeuw, waardoor Haarlem met recht kan worden aangemerkt als de bakermat van de Gouden Eeuw. De collectie van het Frans Hals Museum, waarin het hele spectrum van de 16de en 17de-eeuwse schilderkunst op bijzonder hoog niveau is samengevat, weerspiegelt die revolutionaire omwenteling.

De Hallen Haarlem

Zoals Haarlem in de zeventiende eeuw een vrijhaven vormde voor de vernieuwings- drang die zich in de kunst voordeed, zo wil De Hallen Haarlem ook nu een podium bieden voor de ontwikkelingen die zich binnen de hedendaagse kunst aandienen. Ze wil eenzelfde open, proactieve houding aan de dag leggen. Vernieuwingen roepen, zeker als ze bestaande grenzen overschrijden en geldende normen openbreken, altijd grote weerstand op. De Hallen Haarlem wil die confrontatie evenwel niet uit de weg aan en doelbewust dat spanningsgebied opzoeken. Ze wil zich nadrukkelijk manifesteren als pleitbezorger voor een 'levende' cultuur; een cultuur die voort- durend in beweging is en over het vermogen beschikt om iets nieuws tot stand te brengen.

Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem is begunstigde van de BankGiro Loterij.

Inhoud

1	Algemeen p. 5
1.1	Bericht van de Raad van Toezicht
1.2	Bericht van de directeur
2	Tentoonstellingen p. 12
2.1	Frans Hals Museum
2.2	De Hallen Haarlem
2.3	Publicaties
3	Collectie p. 30
3.1	Aankopen
3.2	Schenken
3.3	Bruiklenen
3.4	Registratie en inventarisatie
3.5	Restauraties
3.6	Activiteiten depot
4	Publiekszaken p. 36
4.1	Bezoekers
4.2	Onderwijsprogramma's
4.3	Publieksbegeleiding
4.4	Publieksactiviteiten
4.5	Marketing
4.6	Halszaken
5	Personeel en Organisatie p. 45
5.1	Organisatie
5.2	Personeelsleden
5.3	Raad van Toezicht
5.4	Raad van Advies
6	Vereniging van Vrienden p. 51
7	Financieel verslag p. 54
7.1	Externe geldstromen
7.2	Rekening 2010

1 Algemeen

1.1 Bericht van de Raad van Toezicht

Per 1 januari 2009 werd het Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem verzelfstandigd door de gemeente Haarlem. Een belangrijk moment, vooral ook vanwege de nieuwe uitdagingen. In het vorig jaarverslag kon de Raad van Toezicht melden, dat het eerste jaar van de verzelfstandiging goed en veelbelovend was verlopen. Met succesvolle tentoonstellingen en talrijke bezoekers, met een nieuw elan voor de museale organisatie, met een nieuw beleid en met meer wervingskracht met betrekking tot middelen van derden voor groei en expansie. Ten faveure van een verdere versterking van de positie van het Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem in het kunstaanbod in den lande en ten gunste van de aantrekkelijkheid van de gemeente Haarlem.

Het is verheugend vast te stellen dat aan deze perspectieven ook in 2010 consequent en creatief verder inhoud is gegeven. Uit het bericht van de directeur en uit het verdere verslag mag een en ander ook blijken. Ook de sponsorbijdragen voor aankopen en restauraties namen substantieel toe. Gelet op de positieve evaluatie van de eerste twee jaren, blijft het beleid er dan ook op gericht om – conform de indertijd met de gemeente Haarlem overeengekomen uitgangspunten tot verder groei en bloei van de zeventiende-eeuwse en moderne kunst – het aanbod en de bijdrage van het Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem in deze richtingen verder te ontwikkelen en waar te maken.

Hoe boeiend deze uitdagingen ook blijven, er is ook reden tot zorg. Onder het huidige financiële en economische gesternte moet onze belangrijkste subsidieverstrekker, te weten de gemeente Haarlem, een zwaar bezuinigingsprogramma verwezenlijken. Medio 2010 werd door de gemeente in een vooraankondiging een normbezuiniging van 10% voorgesteld. In februari 2011 werden wij formeel op de hoogte gesteld van de bezuinigingsvoorstellen.

Uiteindelijk blijkt dat de voorgestelde bezuiniging in de komende jaren zal oplopen tot meer dan 20% van het oorspronkelijk beschikbaar gestelde subsidiebedrag, omdat de Stichting Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem, naast de subsidiekorting van 10%, niet langer volledig gecompenseerd wordt voor de gestegen loonkosten. Deze gemeentelijke voornemens vragen om een duidelijk antwoord. De directie en Raad van Toezicht zijn er zich van bewust dat de gemeente Haarlem voor een zware opgave staat om de begroting voor de komende jaren sluitend te krijgen. Wij zijn bereid constructief mee te denken over oplossingen, maar dan wel binnen aanvaardbare uitgangspunten en bestendige afspraken voor de continuering van de verworven plaats en betekenis van het Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem. Een helder kunst- en cultuurbeleid met prioriteitenstelling van de zijde van de gemeente zou daarbij dienstig zijn. Teneinde een eerste bijdrage aan deze discussie te leveren, hebben de directie en de Raad van Toezicht hun visie op de rol van het Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem en de betekenis daarvan voor Haarlem in een brief met uitgebreide documentatie aan de leden van de Gemeenteraad van Haarlem neergelegd.

De Raad van Toezicht is het afgelopen jaar nauw betrokken geweest bij een zuivere inrichting van de relatie tussen de gemeente Haarlem en het Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem. De hierboven genoemde voornemens tot subsidiekorting vormden daarbij een belangrijk onderwerp. Voorts kwamen in onze vergaderingen en via bilaterale contacten met directie en staf frequent onderwerpen aan de orde als strategie, kwaliteit van de organisatie, het tentoonstellingsprogramma voor de komende jaren, budget, financiële verslaglegging en het sponsorbeleid. Ook met de Raad van Advies, met vertegenwoordigers uit de kunstwereld, het bedrijfsleven en de politiek, werd over deze onderwerpen inspirerend en vruchtbaar van gedachten gewisseld. Wij zijn de Raad van Advies erkentelijk voor de creatieve bijdrage.

In het verslagjaar is voorts besloten om een auditcommissie in te stellen, die zich speciaal richt op zaken als kwaliteit van budget, verslaglegging en risicobeheersing. Jan Maarten de Jong en Marieke Bax hebben deze functie als voorzitter, respectievelijk lid van de commissie, op zich genomen. Een en ander komt ten goede aan de kwaliteit van het toezicht.

En tenslotte. Het gunstige verloop van het afgelopen jaar is vooral te danken aan de inzet van de directie en een zeer gemotiveerde organisatie. Zij bepalen uiteindelijk de kracht en betekenis van onze instellingen en exposities. De Raad van Toezicht spreekt hiervoor groot respect en grote erkentelijkheid uit.

Joep Brentjens
voorzitter Raad van Toezicht

1.2 Bericht van de directeur

2010 zal de annalen ingaan als een ingrijpend jaar (de vele verbouwingsperikelen ten gevolge van de asbestsanering), als een aangrijpend jaar (de aangekondigde bezuinigingen die een groot effect zullen hebben op het functioneren van het museum), maar ook als een opgetogen jaar (de bijzondere tentoonstellingen, aankopen en schenkingen).

Asbestsanering

De asbestsanering, waarmee begin mei is aangevangen, is een onwaarschijnlijk complexe operatie, die niet alleen heel veel van de fysieke, mentale en logistieke weerbaarheid van de medewerkers vergt, maar ook de bezoeker raakt omdat grote delen van het museum vanwege de verbouwing en renovatie van de zolders langdurig gesloten zijn.

Op de door asbest verontreinigde zolders staan duizenden voorwerpen opgeslagen, variërend van schilderijen, tekeningen, prenten en foto's tot tafels, stoelen, porselein, glas, textiel, wapens, vaandels en kinderspeelgoed, die één voor één door medewerkers van het museum handmatig schoongemaakt moeten worden. Een zware klus, vooral ook omdat ze ter bescherming van hun gezondheid daarbij moeilijk wendbare astronautenpakken moeten dragen. Zijn de werken eenmaal gereinigd, dan worden ze ingepakt en vervoerd naar een tijdelijk depot in Den Haag.

Op het moment dat de zolders ontruimd zijn, kan men beginnen met het saneren van de asbest; dat betekent in de praktijk dat alle leidingen, kabels, wanden, vloeren, plafonds eruit gesloopt worden. Als de ruimten door de daartoe bevoegde instanties

opengewerkt plafond na verwijdering van het asbest

officieel asbestvrij zijn verklaard, kan begonnen worden met het herstel: aanleggen van nieuwe bedrading, aansluiten van de verwarming, betimmeren, isoleren, schilderen en inrichten.

De eronder liggende tentoonstellingszalen hebben ernstig te lijden van deze asbestoperatie en lopen vaak aanzienlijke schade op. De tentoonstellingszalen moesten in de meeste gevallen van nieuwe plafonds worden voorzien en helemaal opnieuw geschilderd worden. Bovendien moest er nieuwe elektrische bekabeling worden aangelegd. En om het allemaal nog moeilijker te maken, bleken de verwarmingsbuizen onder de vloer met een asbesthoudende gipslaag omwikkeld te zijn en moesten om die reden afgekoppeld, afgevoerd en vervangen worden. En dat precies in de koude wintermaanden.

Al met al een bijzonder gecompliceerde klus waarbij medewerkers van het museum, inpakkers van het transportbedrijf, asbestsaneerders, slopers, timmerlieden, schilders, elektriciens, loodgieters en dakdekkers op de juiste manier moeten worden aangestuurd, zodat ze elkaar fysiek en logistiek niet voor de voeten lopen.

In totaal zal de asbestoperatie in vijf fases worden afgewerkt en pas eind oktober 2011 gereed zijn. Fase I en II zijn inmiddels afgerond; de Zuidgang, de Blauwe Hal, de zalen 18 t/m 21, alsmede de beide Regentenkamers hebben een ware metamorfose ondergaan en zien er prachtig uit. De wanden zijn in een nieuwe kleur gestoken, de houten lambrisering en deurlijsten keurig in de lak gezet, leidingen in de muur weggevoerd, parketvloeren geschuurd en afgelakt, marmeren vloeren gepolijst, nieuwe verlichting aangelegd.

Fase III, die de noordzijde van het museum beslaat, is op moment van schrijven grotendeels klaar. Het restauratieatelier is van asbest ontdaan en helemaal nieuw ingericht, compleet met gestabiliseerde vloeren, afzuigapparatuur, hijsinstallatie, dubbele beglazing, en een mobiele spuitwand. De eronder gelegen tentoonstellingszalen 1 t/m 7 ondergaan dezelfde behandeling als de hierboven beschreven zalen.

Fase IV, de oostkant van het museum met onder meer de apotheek, alsook fase V die de ruimtes boven de winkel en de garderobe beslaat, zullen in de loop van 2011 afgerond worden.

In november 2011, met de opening van de grote tentoonstelling 'De Gouden Eeuw viert feest', zal het hele museum volledig gerenoveerd zijn en er extra feestelijk uitzien.

In november 2011, met de opening van de grote tentoonstelling 'De Gouden Eeuw viert feest', zal het hele museum volledig gerenoveerd zijn en er extra feestelijk uitzien.

Collectie

Verschillende particulieren hebben ons aangenaam verrast met een aantal belangwekkende bruiklenen, die een waardevolle verrijking van de collectie vormen: het aansprekende *Vrouwenportret* (hoogstwaarschijnlijk een portret van zijn moeder) uit 1530 van Maerten van Heemskerck; het unieke *Zelfportret* uit 1588 van Cornelis van Haarlem; het bijzondere *Landschap met gezicht op de abdij van Egmond* uit 1655 van Salomon van Ruysdael; het aandoenlijke *Musicerend gezelschap* van Richard Brakenburgh; het schilderij *Boslandschap met zandweggetje* van Jan Steen uit 1648, het jaar dat hij in Haarlem werkzaam was op het atelier van Adriaen van Ostade; het *Zeegezicht* van Hendrik Staets; *Apollo met lauwerkrans* van Cornelis van Haarlem uit 1621.

Uit het vorig jaar ontvangen legaat van drs. J-P de Man, speciaal bestemd voor aankopen van 17de-eeuwse schilderkunst, is het profielportret van een lezende jongen uit 1628 van Pieter de Grebber aangekocht. Dit scherp gesneden portret betekent een prachtige versterking van de collectie schilderijen die het museum van hem bezit en die voornamelijk bestaat uit werken met een historische of Bijbelse voorstelling.

Een bijzondere aanwinst (mede dankzij een bijdrage van de Mondriaan Stichting) op het gebied van de hedendaagse kunst was de film *Democracies* uit 2009 van de Poolse kunstenaar Artur Żmijewski. Het werk bestaat uit 20 korte films van ca. 10 minuten, opgenomen bij demonstraties in Europa en het Midden-Oosten. De verzameling fragmenten laat zien dat de verschijningsvorm van sociale en politieke bijeenkomsten vrijwel altijd dezelfde is, ongeacht uit welke overtuiging en met welk doel er wordt gedemonstreerd.

Ook de beide videowerken *Moonwalk* (2008) en *Kasta Macka* (2009) van de Zweedse kunstenaar Klara Lidén zijn opmerkelijke aanwinsten. Geheel in traditie van de Fluxus-beweging uit de jaren zestig, weet Lidén alledaagse handelingen (in dit geval het uitvoeren van een 'moonwalk' op straat en het gooien van stenen en kartonnen dozen in een rivier) op een aanstekelijke en enigszins landerige manier te verbijzonderen.

Klara Lidén, videostills *Kasta Macka*, 2009

In juni ontvingen wij een donatie van een particulier van ruim € 8.500 voor de restauratie van het schilderij *Boerenbruiloft* uit 1652 van Jan Miense Molenaer. Een behandeling van dit schilderij was zeer noodzakelijk omdat de hechting van verflaag en grondering niet goed was. Bovendien was de vernislaag zwaar vergeeld.

Onder andere dankzij de bijdrage van de BankGiro Loterij kon volop doorgevoerd worden aan de restauratie van het grote schilderij *Maaltijd van leden van de Haarlemse Cluveniersschutterij* uit 1583 van Cornelis van Haarlem; een uiterst arbeidsintensief project dat pas in de loop van 2011 zal zijn voltooid. Ook het schilderij *De zondvloed* (ca. 1595) van Jan Nagel, dat vele vragen heeft opgeroepen en voor vele hoofdbreken heeft gezorgd, zal ook in 2011 gereed zijn. Het zal dan getoond worden in een kleine solopresentatie met andere werken van Jan Nagel.

Bovendien konden uit de BankGiro Loterij bijdrage ook nog vier andere 17de-eeuwse schilderijen gerestaureerd worden: *Het drinkgelag* van Cornelis Dusart, het monumentale bijbelstuk *De profeet Elisah wijst de geschenken van Naäman af* uit 1637 van Pieter de Grebber, *De aanbidding van de herders* uit 1598 van Karel van Mander, en *De inneming van Damiata* uit 1628 van Cornelis van Wieringen.

In de tentoonstelling 'Onder de Loep' werden de in 2009 en 2010 gerestaureerde schilderijen gepresenteerd, waarbij de verschillende behandelingswijzen nauwkeurig onder de loep werden genomen en tevens verslag werd gedaan van de nieuwe inzichten die tijdens de restauratie aan het licht gekomen waren over de door de kunstenaars gehanteerde schilderstechnieken.

Bezoekcijfers

Vooraf dankzij het onverwachte succes van de tentoonstelling van 'Judith Leyster' (meer dan 58.000 bezoekers) in het Frans Hals Museum, alsmede door de goede opkomst bij de tentoonstellingen van Navid Nuur, Godfried Bomans, Nathaniel

Mellors en Peter van Straaten in De Hallen Haarlem kunnen we spreken van een geslaagd jaar. Niet alleen hebben we veel positieve persreacties gekregen, ook de bezoekers zijn zeer bemoedigend te noemen. Het jaar is afgesloten met 122.187 bezoekers. Dit is weliswaar minder dan in 2009, toen we 131.438 mensen mochten verwelkomen, maar toch alleszins acceptabel gezien het feit dat ten gevolge van de asbestsanering er geen grote tentoonstelling Oude Kunst georganiseerd kon worden en grote delen van het Frans Hals Museum langdurig gesloten waren.

Vrienden

De Vereniging van Vrienden van het Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem, met bijna 1.700 leden nog steeds een van de grootste in Nederland, is van wezenlijk belang voor het museum. In 2010 heeft het museum wederom veel steun van de Vrienden mogen krijgen.

Het museum is de Vrienden zeer erkentelijk voor de bijdrage die ze hebben verleend aan het onderzoeksproject *Hals and the Haarlem School*, waarbij de bijzondere collectie detailopnames van 17de-eeuwse, Haarlemse schilderijen van Hals-specialist Claus Grimm zal worden gedigitaliseerd. Een team van kenners van onder andere het Frans Hals Museum en de Universiteit van Amsterdam onderzoekt deze collectie aan de hand van enkele case studies.

Bijzonder was de schenking van het kostuum van Cornelia Vooght. Op basis van het door Frans Hals geschilderde portret van haar is door een specialiste een schitterend kostuum gemaakt. Tijdens een speciaal programma voor leerlingen van groep 3 t/m 5 komt Cornelia Vooght 'tot leven' en vertelt zij hen over haar kleding, haar leven en gebruiken uit haar tijd terwijl ze samen langs de schilderijen in het museum lopen.

Behalve financiële steun verlenen de Vrienden ook vele praktische diensten aan het museum. Zo kunnen ze zes dagen per week met veel toewijding de museumwinkel, dragen ze er mede zorg voor dat Halszaken driemaal per jaar verschijnt, verzorgen ze de jaarlijkse Soiree in het Frans Hals Museum en het Hallenbal in De Hallen, organiseren ze allerlei lezingen en excursies, en fleuren ze in het voorjaar het museum op met in het oog springende boeketten en bloemarrangementen. De Vrienden stellen zich met hart en ziel als wervende ambassadeurs van het museum op.

Karel Schampers

directeur Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem

2 Tentoonstellingen

2.1 Frans Hals Museum

19 december 2009 t/m 9 mei 2010

Judith Leyster. De eerste vrouw die meesterschilder werd

Judith Leyster (1609 – 1660) is de bekendste vrouwelijke schilder uit de Nederlandse Gouden Eeuw. Terwijl veel vrouwelijke kunstenaars zich toelegden op precieze, natuurgetrouwe weergaven van bloemen en insecten, waagde zij zich aan ambitieuze figuurstukken. Ze ging de concurrentie aan met Frans Hals en koos deels voor vergelijkbare onderwerpen: portretten, maar ook spelende kinderen, dansende muzikanten en een drinkende komediant. Daarnaast experimenteerde ze met vernieuwende lichteffecten in suggestieve, nachtelijke scènes. Net als haar onderwerpkeuze was haar penseelwerk gedurfd: trefzeker en los. Niet voor niets werd ze in 1633 als eerste vrouw ‘meesterschilder’. Ze kreeg daarmee het recht een eigen werkplaats te openen en leerlingen aan te nemen.

Ter ere van haar 400-ste geboortedag organiseerden de National Gallery of Art in Washington D.C. en het Frans Hals Museum te Haarlem een kleine tentoonstelling van haar beste werken. Centraal stond Leysters meesterlijke *Zelfportret* (c. 1630), waarin ze zich met verve presenteert als portrettist én schilder van vrolijke gezelschappen. Samen met andere topstukken van haar hand liet de tentoonstelling de ambitie en het talent zien van deze uitzonderlijke schilder.

Judith Leyster, *Zelfportret*

Tijdens de voorbereidingen van de tentoonstelling dook er een schilderij van Judith Leyster op dat de afgelopen eeuwen altijd in privé bezit is geweest. In augustus 2009 meldde zich een Belgische verzamelaarster bij het museum die een bloemstillevens van Judith Leyster in haar bezit had, hetgeen uitzonderlijk is omdat er geen bloemstillevens van haar bekend zijn. Het schilderij maakte onderdeel uit van de tentoonstelling. Mede door deze ontdekking mocht de tentoonstelling zich op veel aandacht in de pers verheugen. Vlak voor de opening van de tentoonstelling is Karel Schampers met de eigenaresse van het bloemstillevens in een uitzending van 'De Wereld Draait Door' geweest. Hierin werd

het schilderij ook getoond. Anna Tummers is in een uitzending van Opium radio en Casa Luna geweest en Classic FM had een speciaal programma rond Judith Leyster gemaakt met muziek van vrouwelijke componisten uit de 17de eeuw.

2 t/m 25 april 2010

Bloemenpracht in het Frans Hals Museum

De bloemenpresentatie viel dit jaar samen met de zeer goed bezochte tentoonstelling van Judith Leyster. De gevarieerde boeketten stonden – net als vorig jaar – in vazen van glaskunstenaar Bernard Heesen. Speciaal voor deze presentatie had hij nieuwe kunstwerken gemaakt, waarbij hij zich had laten inspireren door de bloemstillevens uit de Gouden Eeuw. Zijn werk onderscheidt zich door een eigenzinnige vormgeving met een humoristische ondertoon. Daarnaast vinden beeldend kunstenaars hun weg naar Heesens studio die daardoor tevens een broedplaats is voor experimentele ontwikkelingen in de glaskunst.

Net als in de voorgaande jaren werden de boeketten samengesteld en dagelijks verzorgd door leden van de Vereniging van Vrienden van het Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem.

30 juni t/m 10 oktober 2010

Conversation Piece II: Cornelis van Haarlem en Francis Bacon

Francis Bacon versus Cornelis van Haarlem

Het Frans Hals Museum presenteerde het schilderij *From Muybridge 'The Human Figure in Motion: Woman emptying a Bowl of Water | Paralytic Child Walking on All Fours'* (1965; bruikleen van het Stedelijk Museum Amsterdam) van de Engelse kunstenaar Francis Bacon (1909-1992) tussen de monumentale schilderijen van Cornelis van Haarlem (1562-1638). Wat hen met elkaar verbindt is hun bewondering voor Michelangelo (1475-1564). Deze Italiaanse schilder, beeldhouwer, architect en dichter was voor beiden een belangrijke inspiratiebron.

In het werk van Bacon bewerkstelligen de verwrongen, misvormde figuren een enorme spanning en dramatiek. De wijze waarop de verf draait en kronkelt, geeft aan het schilderij plasticiteit en beweging. Het menselijk lichaam krijgt, juist door die vleeselijke volheid en expressieve pose, een onmiskenbare sculpturale kwaliteit. Iets dat ook in het werk van Cornelis van Haarlem teruggezien wordt.

In de serie 'Conversation Piece' wil het Frans Hals Museum zijn bezoekers met een nieuwe blik naar de collectie 16de en 17de-eeuwse schilderkunst laten kijken. Door deze te combineren met moderne en hedendaagse kunst worden verrassende links gelegd tussen uiteenlopende stijlen en tijden uit de kunstgeschiedenis.

5 november 2010 t/m 30 januari 2011, verlengd tot 10 april 2011

Onder de loep. Tentoonstelling over de restauratie van vijf schilderijen

Bijna twee jaar is er gewerkt aan de restauratie van vijf schilderijen: *De tabakskroeg* van een schilder uit de omgeving Adriaen Brouwer, *Het drinkgelag* van Cornelis Dusart, *De profeet Elisah wijst de geschenken van Naäman af* van Pieter de Grebber, *De inneming van Damiate* van Cornelis van Wieringen en *De aanbidding van de herders* van Karel van Mander.

In de loop der jaren is veel veranderd op het gebied van restauratiepraktijk. De onderzoekstechnieken zijn sterk verbeterd en er wordt op een terughoudende manier, met veel respect voor de originele verflaag, gerestaureerd. Voordat een schilderij gerestaureerd kan worden, vindt uitgebreid onderzoek plaats om vast te stellen wat er in het verleden aan de schilderijen is gedaan en wat origineel is en wat later is toegevoegd. De conditie van het schilderij wordt nauwkeurig bekeken en er wordt een restauratieplan opgesteld. Elk schilderij vraagt om een eigen aanpak, afhankelijk van de problemen die zich voordoen. Zo kan het nodig zijn om de drager – het doek of paneel waarop het schilderij is vervaardigd – te behandelen. Of om losse verf vast te zetten, vernis af te nemen en om oude, verkleurde overschilderingen of retouches te verwijderen. In deze tentoonstelling kregen bezoekers een beeld van het restauratieproces van de vijf genoemde schilderijen. Een digitale presentatie liet zien hoe het restauratieproces verliep.

[boven] detail van *Het drinkgelag*, tijdens en na restauratie. [onder] *De tabakskroeg*, tijdens en na restauratie

DE HALLEN
HAARLEM

JOSH
SMITH

RECENTE
AANWINSTEN

GERRIT
VAN DIJK

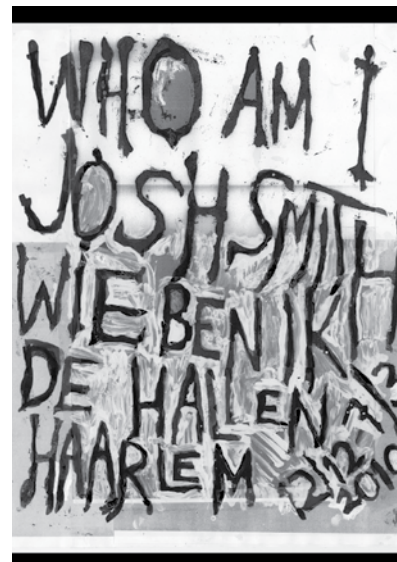
COBBENHAGEN
HENDRIKSEN

12/12 09 –
07/03 10

2.2 De Hallen Haarlem

12 december 2009 t/m 7 maart 2010

Josh Smith, affiche

Josh Smith: Who Am I

De Hallen Haarlem presenteerde de eerste solotentoonstelling in Nederland van Josh Smith (1978). Deze jonge New Yorkse kunstenaar geldt met zijn ironische anti-esthetiek als een enfant terrible van de hedendaagse schilderkunst. In de Verweyhal was een uitgebreide serie nieuwe, abstracte schilderijen te zien. Daarnaast had Josh Smith speciaal voor de tentoonstelling een installatie gemaakt, alsmede een affiche waarmee hij een aparte ruimte helemaal had behangen. Het drukken van posters is een terugkerend element in zijn reeds omvangrijke oeuvre.

Smiths werk appelleert aan de serialiteit van Andy Warhol; hij onderzoekt de reproduceerbaarheid van beelden en maakt uitbundige schilderijen in enorme series. Daarbij maakt hij gebruik van een aantal vaste beeldmotieven. Zijn achtergrond als graficus is duidelijk terug te zien in zijn werk: in zijn collages en schilderijen past hij grafische elementen zoals fragmenten van posters, kranten en ander drukwerk toe.

Recente Aanwinsten

In de Vleeshal waren recente aankopen te zien, waaronder werk van Sven Augustijnen (B), Iain Forsyth & Jane Pollard (UK), Christian Jankowski (DE), Erik van Lieshout (NL), Renzo Martens (NL), Nathaniel Mellors (UK), Dash Snow (US), John Stezaker (UK), Erik van Lieshout & Kelley Walker (US) en Gillian Wearing (UK).

De tentoonstelling toonde audiovisueel werk en fotografie – de twee belangrijkste aandachtspunten in het collectiebeleid sinds 2000. In de collectie van De Hallen Haarlem ligt

Renzo Martens, video still *Enjoy poverty*

het accent op actuele, internationale hedendaagse kunst, waarin 'de mens' vaak de hoofdrol speelt.

De aankopen van de eerste helft van dit decennium betroffen voornamelijk geëngageerde fotografie, die de vaak gecompliceerde relatie tussen de mens en maatschappij in beeld bracht. De afgelopen jaren is er naast fotografie vooral ook videokunst verworven, waarbij ook aandacht is gekomen voor kunst waarin afstand wordt genomen van de werkelijkheid en de blik naar binnen wordt gericht.

Gerrit van Dijk, ZEEK

Gerrit van Dijk Was Here

Haarlemmer Gerrit van Dijk (1938), internationaal bekend als animatiefilmer, fotografeert zichzelf al vijf jaar als hij een vreemd toilet bezoekt. Dit voortdurende project, ZEEK getiteld, bestaat inmiddels uit honderden foto's. Een selectie hieruit was te zien in het Kabinet. Aan de onderschriften ziet de toeschouwer naar welke plaatsen de anima-

tiefilmer in zijn carrière is afgereisd. Een alledaagse bezigheid als een toiletbezoek wordt door Van Dijk tot een speciaal moment gemaakt.

Cobbenhagen Hendriksen: Presentatie huisstijl De Hallen Haarlem

De huisstijl wordt sinds 2007 ontworpen door het Amsterdamse ontwerpbureau Cobbenhagen Hendriksen, dat in 2004 werd opgericht door Marijke Cobbenhagen (1978) en Chantal Hendriksen (1978). Voor De Hallen bedachten zij geen logo, maar een 'typografische identiteit': elk tentoonstellingsblok krijgt hierin zijn eigen typografische ontwerp, waarbij bestaande lettertypes worden gemodificeerd.

DE HALLEN HAARLEM

DANIEL
ROTH

NAVID
NUUR

JAKUP
FERRI

20 MRT – 6 JUN 2010

Daniel Roth: Serum

De eerste museale solopresentatie in Nederland van de Duitse kunstenaar Daniel Roth (Schramberg, 1969). In zijn installaties van sculpturen, tekeningen, foto's en recentelijk ook film creëert Roth fictieve scenario's, waarin onverwachte verbindingen tussen het menselijk lichaam, architectuur en landschap centraal staan. De titel van de presentatie was afgeleid van de nieuwe installatie die de kunstenaar speciaal voor De Hallen Haarlem maakte.

Roth geeft een nogal onheilspellende visie op het onbedwingbare verlangen van de mens om zijn omgeving te manipuleren – maakbaarheid is een centraal thema in zijn oeuvre. In Roths universum zijn we

ver weggedreven van onze oorspronkelijke relatie met de natuur, en hij schetst ons verschillende raadselachtige scenario's waarin deze relatie kan worden geïntensiveerd.

Navid Nuur: The Value of Void

Deze solotentoonstelling was het museumdebuut van Navid Nuur (Teheran, 1976) in Nederland. De presentatie liet de reikwijdte van zijn nog jonge oeuvre zien, dat zowel monumentale ingrepen in de tentoonstellingsruimte als kleinschalige sculpturen en tekstwerken omvat.

Kenmerkend voor de kunst van Navid Nuur is zijn verrassende materiaalkeuze. Zijn sculpturen en installaties stellen het 'aura' van een bepaald materiaal centraal: bijvoorbeeld een sculptuur die is opgetrokken uit zachte blokken oasis of uit smeltende waterijsjes bestaat. Hoewel er steevast een vastomlijnd concept aan de basis van een werk ligt, wordt het maakproces bij hem toch sterk beïnvloed door intuïtie en toeval. Maakplezier en poëzie zijn belangrijke ingrediënten in het

Navid Nuur, Tentacle Thought

werk van Navid Nuur – twee zaken die in de hedendaagse kunst lange tijd niet vanzelfsprekend zijn geweest.

Een groot aantal werken was speciaal voor de tentoonstelling gemaakt, waarbij de relatie met de architectuur van de Vleeshal steeds een belangrijk uitgangspunt vormde. Zo bood de monumentale benedenverdieping van de Vleeshal plaats aan twee omvangrijke sculpturen: één opgebouwd uit brandende tl-buizen, de ander uit frisdrankkratten. De bezoeker kon de frisdrankflesjes kopen en eruit drinken. Op de zolderverdieping werd juist de intimiteit van de ruimte weerspiegeld in een aantal kleinschalige, lichtvoetige werken.

Jakup Ferri: Paper Vegetables

De absurdistische tekeningen van de Kosovaarse kunstenaar Jakup Ferri (1981) waarin hij zichzelf regelmatig een rol toebedeelt, zijn uitgevoerd in fijne, dunne lijnen. Jeugdherinneringen, de kunstwereld, de Balkanoorlog en het dagelijks leven zijn terugkerende onderwerpen in zijn fantasierijke werk, evenals kwesties als identiteit en de status van de buitenstaander.

Ferri maakt deel uit van een jonge generatie kunstenaars die door internationale tentoonstellingen en residentie programma's in het buitenland een nomadisch bestaan leiden. Die gespletenheid van een onthecht leven, en de persoonlijke belevingen die daarmee gepaard gaan, komt vaak aan bod in zijn werk.

Jakup Ferri

PORTRET VAN EEN LEVENSKUNSTENAAR

BOMANS

TENTOONSTELLING DE HALLEN HAARLEM
19.06 T/M 05.09.2010

GROTE MARKT 16 WWW.DEHALLENHAARLEM.NL

19 juni t/m 5 september

Bomans. Portret van een levenskunstenaar

Jarenlang gold Godfried Bomans (1913-1971) als meest gelezen auteur van ons land. De tentoonstelling in De Hallen Haarlem gaf een beeld van de veelzijdigheid van Bomans' talent: als schrijver, als componist en als tv-persoonlijkheid. Ook werden originele boekillustraties getoond en was werk te zien van zijn kunstenaarsvrienden, onder wie Mari Andriessen, Anton Heyboer en Kees Verwey. Uiteraard was er ook aandacht voor Bomans' bijzondere band met Haarlem, alsmede zijn literaire vrienden en inspiratoren als Lodewijk van Deysel en Harry Mulisch.

Godfried Bomans was in de eerste plaats een veelzijdig schrijver. Zijn literaire bereik was breed: hij schreef voor volwassenen en kinderen, zowel fictie als non-fictie. Van zijn bekendste werk *Erik of Het klein insectenboek* (1940) zijn meer dan 400.000 exemplaren verkocht. In de tentoonstelling waren veel boeken en originele manuscripten van de schrijver te zien zijn. Bekende figuren als Pa Pinkelman en Tante Pollewop passeerden de revue, en rondom *Erik of Het klein insectenboek* was een speciaal jeugdzaaltje ingericht. Zo kon ook de jongste generatie museumbezoekers kennismaken met de kleurrijke hoofdfiguren uit Bomans' beroemdste boek.

Ook onbekendere uitingen van Bomans kwamen aan bod, zoals zijn muzikale composities. Enkele van zijn liederen met pianobegeleiding waren te horen op de tentoonstelling. Met zijn talrijke televisieoptredens verwierf Godfried Bomans een ware sterrenstatus. Vanaf de jaren '50 werkte hij regelmatig voor de radio en sinds de jaren '60 voor televisie. In De Hallen Haarlem werden doorlopend fragmenten vertoond van programma's waarin de schrijver optrad.

DE HALLEN
HAARLEM

NATHANIEL MELLORS

BODY/SPACE MECHANICS

PETER VAN STRAATEN

18/09 —
05/12 2010

18 september t/m 5 december

Nathaniel Mellors: Ourhouse

Speciaal voor deze solotentoonstelling in De Hallen Haarlem maakte de Britse kunstenaar Nathaniel Mellors (Doncaster, 1974) een omvangrijk nieuw videowerk en mechanische sculpturen. *Ourhouse* laat zien hoe een welgestelde familie onverwachts geconfronteerd wordt met een raadselachtige verschijning, die langzaam maar zeker het gezinsleven beïnvloedt. Op satirische wijze behandelt *Ourhouse* onderwerpen als religie, ideologie en macht.

De macht van taal is een belangrijk thema in het werk van Nathaniel Mellors. Hij is vooral geïnteresseerd in de manier waarop taal wordt toegepast in de hedendaagse media, de politieke 'spin'-cultuur en entertainment. In *Ourhouse* zijn onder andere het scriptschrijven en de productie-technieken van tv-drama en comedy als vertrekpunt gebruikt. Mellors gebruikt taal als middel om de toeschouwer een verhaal te vertellen, maar ook om deze op het verkeerde been te zetten. Met een opeenvolging van woordspelingen en gefragmenteerde, experimentele dialogen laat hij zien hoe taal een wereld op zichzelf kan creëren, maar vaak ook tekortschiet in de menselijke communicatie. De manipulatieve eigenschappen van taal, en de soms problematische relatie tussen woorden en datgene wat ze beogen te beschrijven, zijn voor Mellors een onuitputtelijke inspiratiebron.

In het kader van zijn tentoonstelling selecteerde Nathaniel Mellors uit de collectie van De Hallen Haarlem films van de kunstenaar Paul McCarthy (1945, Salt Lake City, USA), die in het Kabinet werden getoond. De Hallen Haarlem bezit zeven videowerken van McCarthy. Hij brak in de jaren '70 en '80 door met een reeks provocerende performancewerken, en wordt tegenwoordig gerekend tot één van de belangrijkste levende Amerikaanse kunstenaars.

Body/Space Mechanics

Deze internationale groepstentoonstelling met werk van Charles Atlas, Jesper Just, Julia Kouneski & Michelle Williams Gamaker, Aernout Mik en Markus Schinwald werd georganiseerd in het kader van het Madness & Arts Festival, dat plaats vond

Nathaniel Mellors, *Ourhouse*

in Haarlem van 24 september t/m 3 oktober 2010. In film- en video-werk onderzoeken kunstenaars de gecompliceerde relatie tussen het menselijk lichaam en zijn omgeving. De grenzen van het 'normale' worden daarbij afgetast.

Vier kunstenaars en één kunstenaarsduo gaven in film- en video-werken hun visie op de menselijke

identiteit en de gespannen verhouding tussen het individu en het collectief. Zij zetten het lichaam in als plek van conflict en verzet. Een plek waar heersende normen worden weerstaan, aangevallen en doorbroken. Dat gebeurt in performances waarin consequent grenzen worden opgezocht: de fysieke grenzen van het lichaam in de ruimte waarin het zich beweegt, maar ook de grenzen van sociale acceptatie en de dingen die we 'normaal' noemen.

Van Charles Atlas was de 8mm film *Floor* uit 1974 te zien; van het duo Kouneski/Williams de performanceregistratie *Scaling Copan* uit 2009; van Jesper Just het werk *Romantic Delusions* uit 2008; van Markus Schinwald het weelderige *1st Part Conditional* uit 2004; van Arnout Mik de video-installatie *Territorium* uit 1999.

Peter van Straaten: winnaar Van Looyprijs 2010

De cartoonist Peter van Straaten (Arnhem, 1935) was de winnaar van de Van Looyprijs 2010 en kreeg daarmee een expositie in De Hallen Haarlem. Deze prijs wordt elke vijf jaar door de Jacobus van Looy Stichting uitgereikt aan een dubbeltalent: iemand die beeldende kunst en schrijven op een bijzondere wijze combineert.

Op de zolderverdieping van de Vleeshal was een greep uit het omvangrijke oeuvre van deze zeer productieve tekenaar te zien. Van Straatens tekeningen en cartoons worden gekarakteriseerd door de wat krasserige wijze van tekenen, waarbij arcering een belangrijke rol speelt. De werken in de zwarte en gouden lijsten waren uit de periode 1980 tot 2000; de tekeningen met houten lijsten van 2001 tot en met voorjaar 2010. Veelvuldig terugkerende onderwerpen in Van Straatens tekeningen zijn conflicten tussen generaties of

Peter van Straaten

tussen echtparen, uitgaan en situaties op het werk. Maar ook onderwerpen als op-pasgrootouders, ziekte, begrafenissen of vakantie weet hij met zijn scherpe blik te vangen. Het dagelijks leven in de hedendaagse maatschappij wordt door hem op een buitengewoon geestige, ironische maar gelijktijdig ook luchthartige manier op de korrel genomen. Zijn tekst in oneliners is vaak puntig en geestig. Feilloos weet hij met zijn sobere cartooneske tekenstijl en een raak geformuleerd zinnetje de vinger op de gevoelige plek te leggen.

Naast Van Straatens tekeningen was in dezelfde ruimte een door hem samengestelde presentatie van het werk van de Haarlemse schilder/schrijver Jacobus van Looy (1855–1930) te zien, waarvoor Peter van Straaten een selectie had gemaakt uit de collectie tekeningen en schilderijen die het Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem voor de Jacobus van Looy Stichting beheert.

2.3 Publicaties

Judith Leyster. De eerste vrouw die meesterschilder werd, Frans Hals Museum, 2009. Tekst: Anna Tummers; 32 pagina's, vormgeving: Femke Tomberg.

Godfried Bomans. Schrijver tussen kunstenaars, Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem, 2010. Tekst: Antoon Erfteemeijer; 128 pagina's, vormgeving: Willem Morelis.

Book A or MEGACOLON or For & Against Language, Onomatopée, 2010. Tekst: Nathaniel Mellors, John C. Welchman en Mick Peter; 278 pagina's, vormgeving: Remco van Bladel.

Navid Nuur – The Value of Void, Onomatopée, 2010. Tekst: Xander Karskens, Andrea Linnenkohl, Mihnea Mircan, Navid Nuur, Thibaut Verhoeven en Rein Wolfs; 334 pagina's, vormgeving: Remco van Bladel en Navid Nuur.

ZEEK, Gerrit van Dijk in eigen beheer, 2010. Tekst: Lilian Blom, Bies van Ede, Piet Zwaanswijk, Nuel Gieles; 160 pagina's, vormgeving: Jacques Overtoom, BNO.

Bij alle tentoonstellingen in De Hallen Haarlem zijn gratis publieksboekjes verschenen.

Maerten van Heemskerck, Portret van een vrouw

3 Collectie

3.1 Aankopen

Oude Kunst

Schilderkunst

- Pieter Fransz de Grebber, *Jonge man en profil*, o/paneel, aankoop mogelijk gemaakt door 'Schenking drs. J-P. de Man'

Zilver

- Jan Luiting, *Zilveren lepel*, 18de eeuw

Moderne/Hedendaagse Kunst

Audiovisueel

- Artur Żmijewski (1966, Warschau), *Democracies*, 2009
- Charles Atlas (1949, St. Louis), *Floor*, 1974
- Jakup Ferri (1981, Prishtina Kosovo), *An Artist who cannot speak English is no Artist*, 2003
- Klara Lidén (1979, Stockholm), *Moonwalk*, 2008
- Klara Lidén (1979, Stockholm), *Kasta Macka*, 2009

Schilderkunst

- Maaïke Schoorel (1973, Santpoort), *Still life in black*, 2010

Glas

- Ritsue Mishima (1962, Kyoto), Uit de serie *Frozen Garden|Fruits of Fire: Cronos*, 2009
- Ritsue Mishima (1962, Kyoto), Uit de serie *Stream of Light: Spin*, 2010

Keramiek

- Guido Geelen (1961, Tilburg), *Vanitas*, 2010

3.2 Schenkingen

Moderne|Hedendaagse Kunst

- Jakup Ferri (1981, Prishtina Kosovo), *Zonder titel*, tekening; van de kunstenaar

3.3 Bruiklenen

Langdurige bruiklenen inkomend

Oude kunst

- *Portret van een vrouw*, ca. 1530, Maerten van Heemskerck; van particulier
- *Musicerend gezelschap*, Richard Brakenburgh; van particulier
- *Apollo met een lauwerkrans*, 1621, Cornelis Cornelisz van Haarlem; van particulier
- *Zelfportret*, ca. 1588, Cornelis Cornelisz van Haarlem; van particulier
- *Landschap met gezicht op de abdij van Egmond*, 1655, Salomon Jacobsz van Ruysdael; van particulier
- *Zeegezicht*, Hendrick Staets; van particulier
- *Boslandschap met zandweggetje*, 1648, Jan Steen; van Dr. Marijnus Johannes van Toorn en Louise Scholten Stichting

RESTAURATIE

Boerenbruiloft, 1652 van Jan Miense Molenaer (1610/II – 1668)

Dit schilderij dat sinds 1887 in de collectie van het Frans Hals Museum zit, hing al jaren niet meer op zaal omdat het wat mankementen vertoonde: het is ernstig vervuild, de vernislaag is sterk vergeeld, op verschillende plaatsen zijn er kleine lacunes, de overschilderingen zijn erg verkleurd en er is opstaande en bladderende verf. Het schilderij was in deze toestand niet toonbaar, wat bijzonder jammer is voor een werk dat toch zo karakteristiek is voor Jan Miense Molenaer en zo goed in de collectie van het Frans Hals Museum past.

Door een schenking van een particulier kon aan de restauratie van het schilderij worden begonnen. Het zal in 2011 als nieuw te zien zijn in de tentoonstelling *De Gouden Eeuw viert feest*.

Retour langdurige bruiklenen

Oude kunst

- *Berglandschap met herders*, ca. 1642, Pieter van Laer; aan particulier

Moderne kunst

- 61 keramische objecten, diverse kunstenaars; aan Instituut Collectie Nederland

Kortdurende uitgaande bruiklenen t.b.v. tentoonstellingen

Oude Kunst		Moderne Kunst	
schilderijen	3	schilderijen	2
textiel	8	glas	3
overige objecten	12	overige objecten	8
	—		—
	23		13

3.4 Registreren/inventariseren

- (Her)inventarisatie en registratie van ca. 100 objecten
- Schoonmaken van collectie oude- en moderne schilderkunst en oude meubelen, keramiek, beeldhouwkunst en kunstnijverheid afkomstig uit depot (asbest); ca. 2505 voorwerpen
- Fotograferen en invoeren van ca. 2010 voorwerpen in TMS
- Transport van ca. 1500 objecten naar extern depot en standplaatsregistratie van deze objecten

3.5 Restauraties

- Voltooiing uitvoerige conservering en restauratie schilderijen
- Cornelis Claesz van Wieringen, *De inneming van Damiate*, os I-355
- Cornelis Dusart, *Het drinkgelag*, os I-74
- Pieter de Grebber, *De profet Elisah wijst de geschenken van Naäman af*, os I-103
- Karel van Mander, *De aanbidding van de herders*, os 321/ NK 2578

- Kees Verweij, *Portret van de moeder van de kunstenaar*, msch 56-1

Aanvang| voorzetting uitvoerige conservering en restauratie schilderijen

- Cornelis Cornelisz van Haarlem, *Maaltijd van leden van de Haarlemse Cluvenierschutterij*, os I-48
- Jan Nagel, *De zondvloed*, os 2009-21
- Jan Miense Molenaer, *Boerenbruiloft*, os I-260

Conservering| restauratie kunstnijverheid

- Onderhoud klokken: regelen, op slag brengen, olie geven, uitvoeren van kleine reparaties ter plaatse van de betreffende mechanieken
- Marmeren schouw zaal 10: verbeteren constructie en repareren scheuren en barsten
- Goudleer zaal 16: retoucheren beschadigingen

3.6 Activiteiten depot

Algemeen

- Asbest verwijderen van kunstwerken uit de depots
- Het opstellen van verscheidene conditierrapporten, het schrijven van behandlungsverslagen en het maken van fotodocumentaties t.b.v. bruiklenen, mogelijke aankopen en de conditieregistratie van de eigen collectie

Tentoonstellingsprojectgroep 'Onder de Loep'

Jessica Roeders heeft in samenwerking met Neeltje Köhler, Eva de Kievit en Abbie Vandivere PowerPointpresentaties gemaakt voor op zaal, de publieksteksten geschreven en de rondleidsters van informatie voorzien

Onderzoeksproject *Christus zegent de kinderen:*

Familieportret Braems van der Laen van Jan de Bray Liesbeth Abraham en Herman van Putten werkten hierin samen met Sam Visch (natuurwetenschapper en fotograaf) en met Karin Groen (natuurwetenschapper)

Project conservering, en vervaardigen replica, *Tulpenboek Judith Leyster*

- Onderzoek
- Bezoek, bespreking en onderzoek, Pau Groenendijk, atelier 'Mooie Boeken'

AANKOOP

Een lezende of zingende jongeman?

Een portret door de Haarlemse schilder Pieter de Grebber (ca. 1600–1652/53) ontbrak nog in de collectie van het Frans Hals Museum.

Van Pieter de Grebber zijn ongeveer 70 schilderijen bekend; voornamelijk religieuze en historiestukken, maar ook enkele genrestukken, waaronder dit schilderij van een eenvoudig geklede jonge man. Het lijkt alsof hij hardop voorleest, of misschien wel zingt, van het papier in zijn handen. Een helder en egaal licht beschijnt zijn gezicht en handen. Een geschilderde ovalen omlijsting sluit de voorstelling af. De Grebber schilderde in de jaren 1620 dit soort genrevoorstellingen; eerst in de stijl van Frans Hals en de Utrechtse Caravagisten, later in een classicistische stijl. Dit portret (ca. 1628) kon worden aangekocht dankzij een schenking van drs. J-P de Man.

- Conditieopname, opstellen behandelplan, Elizabeth Nijhoff Asser

Project onderzoek conditie van de drie regentenstukken van Frans Hals

- Onderzoek naar de huidige conditie en naar mogelijkheden voor onderzoek en behandeling

Project verhuizing, sanering en renovatie restauratieatelier

- Inventarisatie noodzakelijke aanpassingen restauratieatelier
- Organisatie betreffende tijdelijke huisvesting in het Rijksmuseum
- Diverse gesprekken met architect, aannemer, (laboratorium)technici, verantwoordelijken in het museum en collega's met vergelijkbare ervaring elders
- Ontwikkelen, doorspreken en uitwerken plannen voor renovatie en herinrichting van het atelier
- Verhuizing atelier naar opslag en tijdelijke huisvesting

Deelname (onderzoeks)projecten/ werkgroepen

- Stichting Behoud Moderne Kunst (SBMK): Lid van de stuurgroep, vier vergaderingen. Presentatie project Video conservering 'Play Out'
- Werkgroep museumrestauratoren Collectie Hulp Verlening (CHV)
- Project: het onderzoek naar de conditie van de panelen van het Gents altaarstuk van de gebroeders van Eyck, in de St. Baafskathedraal te Gent
- Lid van de examencommissie "Conservering en restauratie van oude kunst", opleiding aan de UvA

Cursussen, symposia en lezingen (gevolgd)

- Pilot workshop 'Droge Reinigings Methoden'
- Symposium 'Rogier van der Weyden', Leuven
- Symposium 'Restauratiegeschiedenis', RKD Den Haag
- Expertmeeting over de schildertechniek van Ph. Wouwermans, Mauritshuis Den Haag
- Symposium 'Lining', SRAL Maastricht
- Afscheidscollege Ernst van de Wetering, UvA
- Symposium 'Contemporary Art who Cares', SBMK / ICN

- Picture Meeting, ICN Amsterdam
- Lezing 'Modular Cleaning', Restauratoren Nederland

Lezingen/ presentaties (gegeven)

- Presentatie van Jan Miense Molenaer, *Boerenbruiloft*, in de Renaissancezaal, door Jessica Roeders
- Vrienden Soiree; twee lezingen over Karel van Mander, *Aanbidding van de herders* (Jessica Roeders)
- Lezing "Het woord van de restaurator: over de interpretatie van restauratieterminologie in de 18de, 19de en vroeg-20ste-eeuwse bronnen", symposium 'Restauratiegeschiedenis', RKD Den Haag (Mireille te Marvelde)
- Lezing "History of wax-resin lining", symposium 'Lining', SRAL Maastricht (Mireille te Marvelde).
- Lezing over restauratiegeschiedenis en de restauratie van Cornelis van Haarlem, *Maaltijd van leden van de Haarlemse Cluvenierschutterij*, voor studenten van de UvA, in het Frans Hals Museum (Liesbeth Abraham en Mireille te Marvelde)
- Twee keer een presentatie tijdens paneel-expert bijeenkomsten in Gent, over de conditie van de panelen van het Lam God's altaarstuk in de St. Baafskathedraal in Gent (Jessica Roeders)
- Lezingen ten behoeve van de tentoonstelling *Onder de Loep* over *De profet Elisah wijst de geschenken van Naäman af* van Pieter de Grebber (door Susanne Stangier); 'De behandeling van *De tabakskroeg* uit omgeving Adriaen Brouwer en van *Het drinkgelag* van Cornelis Dusart' (door Jessica Roeders); 'De behandeling van *De inneming van Damiate* van Cornelis Claes van Wieringen' (door Abbie Vandivere)

NIEUW IN DE COLLECTIE

Artur Żmijewski, *Democracies*, videostills

Dit in 2010 aangekochte videowerk bestaat uit twintig korte films van ongeveer 10 minuten, die demonstraties, parades en oorlogsherdenkingen laten zien. De Poolse kunstenaar Artur Żmijewski (Warschau, 1966) filmde daarvoor uiteenlopende bijeenkomsten op diverse locaties in Europa en het Midden Oosten. Hij laat zien hoeveel gelijkenis er bestaat tussen de diverse samenkomsten: bij de demonstratie tegen de Israëlische bezetting wordt er net zo hard op de trommels geslagen als bij de parade van de protestantse 'Loyalists' in Belfast. De taal van de openbare politieke bijeenkomst is over de hele wereld ongeveer hetzelfde.

In de manier waarop hij zijn beeldmateriaal bijeenbrengt openbaart zich de artistieke geste van Żmijewski: door de fragmenten naast of achter elkaar te plaatsen, ontstaat er een langzame versmelting van alle proteststemmen tot één gemeenschappelijke stem: die van de democratie.

De verwerving van dit omvangrijke video-project betekent een substantiële verrijking van de collectie van De Hallen Haarlem, waarin werk van geëngageerde en documentair werkende kunstenaars ruim vertegenwoordigd is. De aankoop werd mede mogelijk gemaakt door de Mondriaan Stichting.

4 Publiekszaken

4.1 Bezoekers

Ruim 120.000 mensen brachten in 2010 een bezoek aan het Frans Hals Museum en De Hallen Haarlem. Een belangrijke reden voor het succesvolle jaar is de tentoonstelling 'Judith Leyster' die tot en met 9 mei te zien was. Bijna 60.000 bezoekers hebben kennis gemaakt met de eerste vrouwelijke meesterschilder uit de 17de eeuw.

Ondanks dat het bezoekersaantal van 2010 iets lager uitvalt dan vorig jaar (131.438) is het museum zeer tevreden over het behaalde resultaat. Het Frans Hals Museum was sinds mei gedeeltelijk gesloten wegens verbouwwingswerkzaamheden en er vonden geen grote tentoonstellingen plaats. Desondanks hebben vele tienduizenden mensen hun weg naar ons museum weten te vinden en genoten van de vaste collectie en de relatief bescheiden tijdelijke tentoonstellingen.

Van het totaal aantal van 122.187 hebben 31.167 mensen De Hallen Haarlem bezocht. Met name de tentoonstellingen van kunstenaars Navid Nuur, Nathaniel Mellors en Peter van Straaten waren publiekstrekkers. De zomertentoonstelling over de schrijver Godfried Bomans was eveneens succesvol.

4.2 Onderwijsprogramma's

In 2010 zijn de materialen voor de onderwijsprogramma's geactualiseerd en voorzien van professionele vormgeving door Bregt Balk. Ook is een brochure ontwikkeld ter promotie van het educatief aanbod. Deze brochure is in oktober verzonden naar 440 adressen en als PDFdownload op de website geplaatst.

Om docenten en scholen in de toekomst (nog) beter te kunnen voorzien van informatie, heeft stagiaire Eva de Kievit onderzoek gedaan naar de wijze waarop docenten zich informeren over het educatieve aanbod van musea.

Basisonderwijs

In 2010 werden aan het basisonderwijs interactieve rondwandelingen en kijk- en doetochten aangeboden. Aan de interactieve rondwandelingen namen 1241 leerlingen deel, terwijl aan de kijk- en doetochten 600 leerlingen hebben deelgenomen. Voor de periode waarin de tentoonstelling Judith Leyster viel, was er een kijk- en doetocht die speciaal was toegesneden op de schilderijen uit die expositie.

Twee klassen werden uitgenodigd voor een test van een nieuw project: een theatrale wandeling. Cornelia Vooght, gestoken in een kostuum dat zo historisch verantwoord mogelijk gekopieerd is van haar portret, stapt uit de lijst van haar schilderij en neemt de kinderen mee het museum in. In 2011 zal dit programma in het vaste aanbod worden opgenomen.

In het kader van het project 'Wie wat bewaart, heeft wat', kwamen 12 groepen kleuters (groep 1 en 2) naar het Frans Hals Museum. Dit is een samenwerkingsproject van Haarlemse erfgoedinstellingen (het Archeologisch Museum Haarlem, het Dolhuys, het Frans Hals Museum, de Grote of St. Bavokerk, het Historisch Museum Haarlem, de Historische Vereniging Haerlem, het Noord-Hollands Archief, de Stadsbibliotheek en het Teylers Museum), bestemd voor alle leerjaren van de basisschool.

Voortgezet onderwijs

1946 leerlingen uit het voortgezet onderwijs bezochten het Frans Hals Museum en De Hallen Haarlem. 353 leerlingen maakten gebruik van een interactieve rondwandeling.

De kunstrijktour 'Frans Hals en zo...' is gelopen door 60 leerlingen uit het speciaal onderwijs. Deze tour was speciaal voor de groepen 7 en 8 van het basisonderwijs ontwikkeld bij de tentoonstelling 'De Gouden Eeuw begint in Haarlem'.

De workshops die het museum aanbiedt, mogen zich in een stijgende populariteit verheugen. De dramaworkshop 'Van klassenfoto tot schuttersstuk' werd 28 maal gegeven en er deden 408 leerlingen aan mee. De lijstenworkshop werd 8 maal ingekocht, hier namen 125 leerlingen aan deel. De stylingworkshop, gebaseerd op 17de-eeuwse stillevens, werd 3 keer gegeven voor 50 leerlingen. Ook is er een nieuwe workshop ontwikkeld met als titel 'Verhalen vertellen'. Leerlingen bedenken zelf het verhaal na een visuele analyse van het schilderij van hun keuze. Deze workshop werd 11 maal gegeven aan brugklassen van het VMBO.

645 leerlingen meldden zich aan voor een bezoek aan het Frans Hals Museum waarbij zij zelfstandig met opdrachten van school schilderijen bekeken. Hierbij werd ook gebruik gemaakt van de kijkwijzer die het museum op de website plaatste.

Bij de tentoonstellingen in De Hallen is een heel beperkt educatief programma aangeboden. Er werd tweemaal een debat workshop georganiseerd waaraan 50 leerlingen deelnamen en 1 keer een montageworkshop voor een klas van 30 leerlingen.

ontwerpworkshop

lijstenworkshop

Hoger- en volwassenen onderwijs

Twintig studenten van de Hogeschool Amsterdam, die een internationale minor Tourism and Culture volgen, bezochten het museum voor een rondleiding en kregen een korte inleiding over het museum en de toeristische sector.

Van de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden bezochten 22 studenten het museum. Een van de studenten van de NHL, Rianne Kapelle, startte in september haar stage op de afdeling educatie. Zij speelde een rol bij het filmproject van leerlingen van het Haarlem College over het Frans Hals Museum.

Studenten van de Pabo in Haarlem hebben als studieopdracht de kijk- en doetochten kritisch nagelopen en diverse suggesties gegeven ter verbetering.

Annette Vorderhake, studente van de Hogeschool Amsterdam heeft in de eerste helft van het jaar veel tijd besteed aan de inrichting van een educatieve zaal over *Erik of het Klein Insectenboek* bij de Bomanstentoonstelling. Daarnaast heeft zij het project 'Verhalen vertellen' ontwikkeld en vormgegeven.

4.3 Publieksbegeleiding

Rondleidingen

In 2010 werden voor diverse groepen op aanvraag 252 rondleidingen verzorgd door rondleiders van het museum. Bovendien bezochten 186 groepen het museum met een eigen rondleider. Het rondleidersteam van het Frans Hals Museum werd aan het eind van het jaar uitgebreid van 17 naar 21 freelance-rondleiders.

Museumwandelingen

In 2010 werden voor het Frans Hals Museum nieuwe, tweetalige museumwandelingen geproduceerd, vormgegeven door Bregt Balk: 'Het Haarlem van Frans Hals' en 'Vreemde stukjes verf'. In verband met de ingrijpende verbouwingen en voortdurende wisselingen van de opstelling was er dit jaar voor de bezoekers geen keuze uit verschillende onderwerpen, maar was er steeds maar één museumwandeling beschikbaar.

Tentoonstellingen

Bij de tentoonstelling Judith Leyster werden de tentoonstellingsteksten en de catalogus verzorgd. Voor de tentoonstelling 'Onder de Loep' is een powerpointpresentatie ontwikkeld waarin het gehele proces van restauratie van de tentoongestelde werken stap voor stap te volgen was.

Ter illustratie van het onderzoek naar de Regentenkamers is een digitale presentatie ontwikkeld.

Voor de tentoonstellingen in De Hallen Haarlem zijn zaalteksten en titelbordjes geschreven, en was er een publieksboekje beschikbaar bij elke expositie. Deze boekjes bieden context en verdieping voor wie meer wil weten dan er op de zaalteksten wordt weergegeven.

4.4 Publieksactiviteiten

Kinderen kijken en maken kunst (Frans Hals Museum)

In het voorjaar van 2010 werden workshops voor kinderen georganiseerd. 'Kinderen kijken en maken kunst'. De workshops waren bestemd voor kinderen in de

basisschoolleeftijd. De opzet is dat de kinderen eerst onder leiding van een museumgids het museum ingaan om schilderijen te bekijken en inspiratie op doen om zelf een kunstwerk te maken. De onderwerpen, die altijd een relatie hadden met de collectie van het Frans Hals Museum, waren aantrekkelijk en gevarieerd.

Voor de workshops die in de kleine vakanties (voorjaarsvakantie, meivakantie, herfstvakantie, kerstvakantie) werden aangeboden, was heel veel belangstelling en daar werden zelfs vaak een of twee extra workshops ingelast.

De workshops in de kerstvakantie 'Schilderen als een restaurator' waren gerelateerd aan de tentoonstelling 'Onder de loep'.

Museumboot

De Post Verkade Groep verzorgt op dinsdag en donderdag de museumboot. De boot start bij Het Dolhuys en vaart vervolgens naar het Frans Hals Museum. Na een high tea worden de deelnemers afgezet bij het Teylers Museum. In totaal maakten 256 mensen gebruik van dit arrangement.

Ter gelegenheid van de tentoonstellingen *Judith Leyster. De eerste vrouw die meesterschilder werd* in het Frans Hals Museum en *Bomans. Portret van een levenskunstenaar* in De Hallen Haarlem werden speciale bootarrangementen ontwikkeld. Daar maakten bijna 600 mensen gebruik van.

Evenementen rondom de tentoonstelling 'Judith Leyster'

In het kader van de tentoonstelling over Judith Leyster is een uitgebreid evenementenprogramma georganiseerd. Speciaal voor de tentoonstelling was er op elke eerste zondag van de maand een brunch, gecombineerd met een rondleiding. Op elke laatste vrijdag van de maand werden er gratis rondleidingen aangeboden. Ook was er een speciaal high-tea arrangement met de museumboot. Op zaterdag 14 februari vond een Valentijnsdag-avondopenstelling plaats.

Op 15 januari, 12 februari en 12 maart zijn lezingen georganiseerd onder de noemer 'Uitzonderlijke vrouwen in de 17de eeuw'. Anna Tummers sprak over Judith Leyster, Thijs Westeyn over Margaret Cavendish en Miriam de Baar over Anna Maria Schuurman. Zo'n 200 mensen hebben de lezingen bijgewoond.

Het muziekensemble Barocco Locco speelde op 17 januari in de Maniëristenzaal werken van vier beroemde vrouwelijke componisten: Hildegard von Bingen (1098-1179), Chiara Margarita Cozzolani (1602-ca.1678), Francesca Caccini (1587-ca.1640) en Barbara Strozzi (1619-1677). Op dit concert kwamen ca. 350 bezoekers.

Museumweekend 10 en 11 april

Het museumweekend was drukbezocht vanwege de Judith Leyster tentoonstelling in combinatie met de bloemenpracht in de vazen van Bernard Heesen.

Op zaterdag hield Luitgard Maassen twee lezingen over kanten kragen door de

eeuwen heen, waarvoor veel belangstelling was. Tevens waren er speciale bloemenwandelingen en kinderspeurtochten verkrijgbaar. Op zondag verzorgde harpiste en zangeres Rachel Ann Morgan een concert.

Ook De Hallen Haarlem mocht rekenen op veel bezoekers voor de tentoonstellingen van Daniel Roth, Navid Nuur en Jakup Ferri.

Open Monumentendagen 11 en 12 september

Zowel het Frans Hals Museum als De Hallen Haarlem waren gratis toegankelijk. In het Frans Hals Museum was veel belangstelling voor de speciale rondleidingen over de geschiedenis van het gebouw. Mede doordat de Open Monumentendagen dit jaar samenvielen met de Kunstlijn, werd ook De Hallen Haarlem druk bezocht.

Activiteiten rondom de tentoonstelling 'Onder de Loep'

Op 12, 19, en 26 november, 17, 23 en 30 december en 14 januari vonden er lezingen door restauratoren plaats en beantwoordden zij publieksvragen. Op 7 en 21 november, 5 en 19 december, 2, 16 en 30 januari waren er gratis rondleidingen voor bezoekers van het museum en was restauratie het centrale thema van de rondleiding. Alle rondleidingen werden goed bezocht.

Lezing over de gerestaureerde Regentenkamers

Uit onderzoek door de Universiteit van Amsterdam en Instituut Collectie Nederland naar de oorspronkelijke kleur van de wandbetimmeringen van de twee Regentenkamers in het Frans Hals Museum is gebleken de kamers oorspronkelijk een roodbruine mahoniehouten kleur moeten hebben gehad. Op 26 november verzorgde Jonathan Gration (Universiteit van Amsterdam) een lezing over het kleurenonderzoek.

Kerstkoor

Op Tweede Kerstdag verzorgde het koor *Just Friends* een klein sfeervol concert in het Frans Hals Museum, waarvoor elk jaar weer graag extra bezoekers komen.

Avondopenstellingen in De Hallen Haarlem

In 2010 is De Hallen Haarlem begonnen met het organiseren van avondopenstellingen in relatie tot de tentoonstellingen. In een lezing, interview of andere vorm wordt meer achtergrond en inhoud gegeven bij de tentoonstellingen. Waar mogelijk komen de kunstenaars zelf aan het woord. Deze doorgaans goed bezochte avonden geven verdieping en context aan het tentoonstellingsbezoek en zorgen voor interactie tussen De Hallen Haarlem en het publiek.

- 25 februari: Hans den Hartog Jager (schrijver en kunstcriticus voor o.a. NRC Handelsblad) in gesprek met kunstenaars Erik van Lieshout en Renzo Martens.

Erik van Lieshout en Renzo Martens

rondleiding door Xander Karstkens over de tentoonstelling Serum

- 1 april: artist talk met beeldend kunstenaar Navid Nuur ter gelegenheid van de lancering van zijn publicatie *The Value of Void*.
- 3 juni: rondleiding over de tentoonstelling *Serum* van Daniel Roth en interview met kunstenaar Jakup Ferri over diens tentoonstelling *Paper Vegetables*.
- 1 juli: 'Oog in oog met Bomans', avondopenstelling in het kader van de tentoonstelling *Bomans. Portret van een levenskunstenaar*.
- 22 september: Beamclub met Nathaniel Mellors. Georganiseerd in samenwerking met Beamclub, gehouden in De Verdieping in Amsterdam.
- 30 september: artist talk met Julia Kouneski en Michelle Williams Gamaker n.a.v. de tentoonstelling *Body/Space Mechanics*

- 4 november: journalist Jeroen Mirck in gesprek met tekenaar Peter van Straaten naar aanleiding van diens tentoonstelling in De Hallen Haarlem, waarmee hij als winnaar van de Jacobus van Looyprijs geëerd is.
- 4 november: lezing door de Amerikaanse kunsthistoricus John C. Welchman over de Britse kunstenaar Nathaniel Mellors. Aanleiding zijn de solotentoonstelling van Mellors in De Hallen Haarlem en de publicatie *Book A or MEGA-COLON or For & Against Language*, waarin een essay van Welchman opgenomen is. Deze lezing was een samenwerking tussen De Hallen Haarlem en de Rijksakademie Amsterdam.

4.5 Marketing

De marketing en communicatie voor het Frans Hals Museum en De Hallen Haarlem hebben zich in 2010 zoals gebruikelijk met name gericht op de tijdelijke tentoonstellingen. Daarnaast is een aantal nieuwe ontwikkelingen ingezet.

De Hallen Haarlem is actief geworden met diverse social media. Middels twitter en facebook worden nieuwe – doorgaans wat jongere – doelgroepen aangesproken en kan het publiek snel en actueel op de hoogte gehouden worden van activiteiten, tentoonstellingen en andere nieuwswaardige informatie.

Het Frans Hals Museum is zich in 2010 meer gaan richten op de buitenlandse markt. In aanloop naar de grote tentoonstellingen in 2011 (*De Gouden Eeuw viert feest*) en 2013 (*Frans Hals en de meesters* in het kader van het honderdjarig bestaan van het museum) zijn de banden aangehaald met zowel incoming als outbound touroperators en andere relevante partners, waaronder Citymarketing Haarlem.

In samenwerking met Hendrik Beerda Brand Consultancy wordt sinds het voorjaar van 2010 structureel bezoekersonderzoek uitgevoerd. Met de hieruit voortvloeiende bezoekersinformatie kan het marketingbeleid worden bijgestuurd, en kan tevens worden vergeleken hoe het museum presteert ten opzichte van andere culturele organisaties.

4.6 Halszaken

In 2010 verschenen de nummers 25, 26 en 27 van *Halszaken*, waarin niet alleen veel aandacht aan de tentoonstellingen werd besteed, maar waarin ook de restauraties en nieuwe aanwinsten uitvoerig werden belicht. Nummer 27 was bijzonder, omdat dit het eerste nummer van *Halszaken* was dat in kleur verscheen.

5 Personeel en organisatie

5.1 Organisatie

Per 1 januari 2010 trad Anna Brolsma als hoofd publiekszaken in dienst. Na haar studie kunstgeschiedenis werkte zij in het Rembrandthuis en het Tropenmuseum.

Na 41 jaar in overheidsdienst ging Corrie Bouma, beveiligingsmedewerker, op 1 juli met pensioen.

Op 1 oktober trad Marije van der Giessen in dienst als beveiligings- en balie-medewerker.

5.2 Personeelsleden

Directie

Karel Schampers – *directeur*

Secretariaat

Anneke Bakker – *directieassistent*

Judith Harren – *secretariaatsmedewerker*

Collecties en presentaties

Anke van der Laan – *hoofd*

Anna Tummers – *conservator oude kunst*

Antoon Erftemeijer – *conservator moderne kunst*

Xander Karskens – *conservator hedendaagse kunst*

Joke van Haaren – *registrar collectie*

Susanna Koenig – *registrar tentoonstellingen*

Liesbeth Abraham – *restaurator*

Mireille te Marvelde – *restaurator*

Anneke Wouters – *medewerker conservering*
Fred Hoogland – *depotbeheerder*
Cees Visser – *medewerker licht en klimaat*
Frans van Lieshout – *voorman technische dienst*
Bas Quakernaat – *medewerker technische dienst*
Gerard Nijssen – *medewerker technische dienst bij tentoonstellingen*
Thomas van Kesteren – *medewerker technische dienst bij tentoonstelling*

Publiekszaken

Anna Brolsma – *hoofd*
Annelieke van Halen – *medewerker communicatie De Hallen Haarlem*
Monique van Royen – *medewerker communicatie Frans Hals Museum*
Neeltje Köhler – *kunsthistorisch medewerker*
Charlotte Wiethoff – *medewerker onderwijs & CKV*

Financiën

Rob de Nieuwe – *hoofd*
Francien Stiekema – *boekhoudkundig medewerker*
Rita Weijers – *boekhoudkundig medewerker*

Bedrijfsvoering

John Büch – *hoofd*
Cees Grotenhuis – *projectleider*
Rien Broertjes – *teamcoördinator bewaking & informatie*
Sabine Dol – *teamcoördinator bewaking & informatie*
Ineke Hollink – *teamcoördinator bewaking & informatie*
Bob Smit – *telefonist*
Hans Bekker – *beveiligingsmedewerker*
Sandy Bersee – *beveiligingsmedewerker*
Boukje de Boer – *beveiligingsmedewerker*
Corrie Bouma – *beveiligingsmedewerker (tot 1 juli 2010)*
Cyril Cavé – *beveiligingsmedewerker*
Gré Dolfing – *beveiligingsmedewerker*
Joop van Gelder – *beveiligingsmedewerker*
Marije van der Giessen – *beveiligingsmedewerker (m.i.v. 1 oktober 2010)*
Virga van Heiningen – *beveiligingsmedewerker*
Piet Hoogland – *beveiligingsmedewerker*
Thomas van Kesteren – *beveiligingsmedewerker*
Frits de Koeijer – *beveiligingsmedewerker*

Susan Lamas – *beveiligingsmedewerker*
Jaap van Munster – *beveiligingsmedewerker*
Gerard Nijssen – *beveiligingsmedewerker*
Ellen van Riessen – *beveiligingsmedewerker*
Otto Schilling – *beveiligingsmedewerker*
Joop Schrotenboer – *beveiligingsmedewerker*
Joop van der Voet – *beveiligingsmedewerker*
Monique Wentink – *beveiligingsmedewerker*

Personeelszaken

Rob de Jong

Stagiaires

Collecties en presentaties

Nadia Baadj: 4 januari-1 juli 2010; University of Michigan
Lotte van Helvoort: 11 januari-1 augustus 2010; Universiteit van Amsterdam
Ilga Minjon: 5 juli-5 december 2010; Universiteit Utrecht

Publiekszaken

Birgit Groothuis: 1 november 2009-1 februari 2010
Annette Vorderhake: 12 januari-1 april 2010; Academie voor Beeldende Kunsten, Amsterdam
Eva de Kievit: 20 september-14 januari 2011; Reinwardt Academie, Amsterdam
Rianne Kapelle: 20 september-11 januari 2011; Noorderlijke Hogeschool, Leeuwarden

Gastmedewerkers restauratieatelier

Esther van Duijn
Mireille Engel
René Gerritsen
Margje Leeuwestein
Pauline Marchant
Herman van Putten
Annefloor Schlotter
Evelyne Snyders
Melchert Spaander
Susanne Stangier
Abbigail Vandivere
Sam Visch

5.3 Raad van Toezicht

De Stichting Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem wordt bestuurd door een directeur/bestuurder met een Raad van Toezicht. Deze Raad van Toezicht vervult de toezichthoudende taken. Bestuur en toezicht verhouden zich tot elkaar conform het Raad van Toezichtmodel zoals dat is beschreven in de Code Cultural Governance.

Cultural Governance

De directeur/bestuurder is verantwoordelijk voor de dagelijkse gang van zaken binnen het museum en de Raad van Toezicht houdt toezicht op de uitvoering van het vastgestelde algemene en financiële beleid.

De Raad van Toezicht evalueert jaarlijks in hoeverre de stichting ‘voldoet’ aan de Code Cultural Governance. Met betrekking tot het door de code genoemde risico-management wordt in het directeurs- en financiële verslag, dat ten behoeve van de vergaderingen van de Raad van Toezicht wordt opgesteld en waarin over de dagelijkse gang van zaken wordt gerapporteerd, ook informatie opgenomen over mogelijke risico’s. Door de Raad van Toezicht is vastgesteld dat de communicatielijnen tussen bestuurder en toezichthouder voldoende kort zijn en de verschafte informatie volledig en helder is.

Een audit-commissie overlegt namens de Raad van Toezicht meerdere keren per jaar met de directeur en het hoofd financiën, alsmede eenmaal per jaar met de accountant van het museum, en rapporteert de bevindingen aan de Raad van Toezicht.

Samenstelling

De Raad van Toezicht van de Stichting Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem, die in 2009 nog uit vijf leden bestond, is in 2010 uitgebreid tot zes leden inclusief de voorzitter. De plaats van Marjan Oudeman, die in oktober 2009 de Raad verliet, is ingenomen door Marieke Bax en Therese van Schie.

De heer drs. J.L. Brentjens (1940) – voorzitter
voorheen voorzitter RvB VNU; thans diverse commissariaten en vice-voorzitter Van Leer Group Foundation

Mevrouw mr. M. Bax MBA (1961)
voorheen hoofd Mergers & Acquisitions Sara Lee Corp; thans lid Raad van Toezicht en voorzitter Remuneratie Commissie ASR Insurances; initiatiefneemster ‘Talent naar de Top’, lid Raad van Toezicht CSM Nederland NV

Mevrouw drs. A.P.H.M. Hovius (1961)
voorheen director of consulting staff bij McKinsey; thans zelfstandig bestuursadviseur en toezichthouder/bestuurslid bij diverse organisaties in de non-profit en profit sector

De heer drs. J.M. de Jong (1945)
voorheen lid RvB ABN AMRO; thans lid diverse Raden van Commissarissen in binnen en buitenland

De heer mr. H. Marseille (1941)
voorheen partner Ernst & Young | Stibbe | De Brauw Blackstone Westbroek, bestuurslid VandenEnde Foundation; thans directeur van enige groups (houdster) vennootschappen van de Italiaanse ENEL Groep

Mevrouw mr. drs. T.S.M. van Schie (1960)
voorheen hoofd Marketing en Brand Strategy Unilever; directeur Stichting Amsterdams Uitburo; thans eigenaar/directeur van TSM van Schie Consulting BV

Bijeenkomsten 2010

De Raad van Toezicht is viermaal bijeen gekomen – op 12 februari, 23 april, 15 september en 9 december.

De Raad heeft zijn goedkering aan de jaarrekening 2009 en de begroting 2010 verleend. Tevens is er een rooster van aftreden opgemaakt en zijn aankoopvoorstellen besproken, alsook de plannen die het museum ontwikkelt om zijn ambities in inhoudelijke en financiële zin waar te maken.

5.4 Raad van Advies

De Raad van Advies is in 2010 tweemaal bijeen gekomen – op 6 mei en 18 november. In deze bijeenkomsten werd respectievelijk gebrainstormd over sponsoring van toekomstige tentoonstellingen en over de te verwachten bezuinigingen. In de samenstelling van de Raad van Advies is in 2010 geen wijziging gekomen.

De heer mr. W.F.Th. Corpeleijn – voorzitter
advocaat, voorheen managing partner Stibbe, thans bestuurder en commissaris in Nederland en België

Mevrouw drs. M.A.M. Barth
politicologe, voorzitter bestuur GGZ en lijsttrekker van de PvdA bij de Eerste Kamerverkiezingen van mei 2011

De heer drs. C. Boer
oprichter Boer & Croon, voorzitter bestuur Vereeniging Nederlandsch Historisch Scheepvaart Museum, voorzitter werkgroep Cultural Governance

Mevrouw M.Y.C.G. Bolhuis-Eysvogel
hoofdbestuur Koninklijke Nederlandse Hockeybond, voormalig Nederlands hockeyspeelster

De heer prof. dr. mr. F. Bolkestein
politicus, auteur, voormalig lid Europese Commissie, Minister van Defensie, fractievoorzitter VVD, lid Tweede Kamer

De heer H. Driessen
sedert 1990 directeur Stichting De Pont Tilburg, daarvoor hoofd communicatie Stedelijk Museum Amsterdam en adjunct-directeur Van Abbemuseum Eindhoven

De heer drs. F.J. Duparc
voormalig directeur Mauritshuis Den Haag

De heer ir. G.-J. Kramer
voormalig president-directeur Fugro N.V.

De heer W. van Krimpen
voormalig directeur Gemeentemuseum Den Haag, daarvoor directeur Fries Museum Leeuwarden en Kunsthal Rotterdam, initiatiefnemer KunstRai Amsterdam

Mevrouw E. Kwaks
voormalig programmadirecteur Het Gesprek.

De heer P. Mayer
socioloog en organisatiedeskundige

Mevrouw M. Mosler
galeriehoudster en auteur biografie Dirk Hammema

De heer drs J.A.J.L.G. Rademakers
regisseur, producent, auteur, neerlandicus, verzamelaar

De heer drs A.P.V. Schipper
econoom, IBM

De heer drs J.M. Ubbens
chairman en chief auctioneer van veilinghuis Christie's Amsterdam

De heer D.P.M. Verbeek
voormalig vice-voorzitter AON international, president-commissaris Robeco Groep NV

De heer mr. D.C. baron van Wassenaer
Senior Executive Vice President Global Head Products/CEO Netherlands, ING Wholesale Banking

6 Vereniging van Vrienden

De Vereniging van Vrienden van het Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem bestaat sinds 1987 en telde in 2010 1671 leden, hetgeen een lichte teruggang was ten opzichte van 2009.

De Vereniging heeft als primair doel het Frans Hals Museum en De Hallen Haarlem financieel te ondersteunen bij aankopen en restauraties. Zij haalt haar inkomsten uit contributies, donaties en voor een belangrijk deel uit de verkoop van artikelen in de Museumwinkel van de Vrienden. Ook in 2010 is de winkelcommissie onder leiding van Liesan van Keulen er weer in geslaagd een batig saldo van meer dan € 24.000 bijeen te brengen.

Het bestuur bestaat uit een Dagelijks Bestuur (voorzitter, penningmeester en secretaris) en een Algemeen Bestuur – in 2010 als volgt samengesteld:

Marthy Schipper-Hofman, *voorzitter*
Herman Schoenmaker, *penningmeester*
Anneke de Vries-Staleman, *secretaris*
Liesan van Keulen-Kautz, *winkel*
Floor de Bruijn Kops, *redactie Halszaken*
Renée Roebbers-Zürcher, *PR*
Emmelie de Mol van Otterloo-Mijs, *activiteiten*
Guusta Köhler-Veldman, *Soiree*

Naast deze commissies die in het bestuur vertegenwoordigd zijn, dienen de bloemendames vermeld te worden die onder de bezielende leiding van Ietje Marseille voor de 22ste keer de bloemenpresentatie verzorgden.

De kascommissie bestond in 2010 uit de volgende leden: Bart van Loon, Guus de Gruijter en Michiel Verschuijl. De ledenadministratie wordt verzorgd door Kitty Schoenmaker.

SCHENKING

Een schilderij komt tot leven:
het kostuum van Cornelia Vooght

Cornelia Vooght, die in 1632 door Frans Hals werd geportretteerd, speelt de hoofdrol in een project dat speciaal voor leerlingen van groep 3 t/m 5 is gemaakt. Tijdens een museumwandeling 'treedt zij uit haar schilderij' en loopt zij in haar schitterende kostuum samen met de kinderen langs de schilderijen in het museum. Daarbij vertelt zij dan van alles over haar kleiding, haar leven, haar huis en de gebruiken in haar tijd.

Dankzij een royale gift van de Vrienden kon dit prachtige kostuum door Corinne Roes, van atelier Mette Maelwael voor historische kostuums en eigentijdse kleding uit Nijmegen, worden nageemaakt.

Vrienden krijgen gratis toegang tot het museum en worden uitgenodigd voor openingen en private views van tentoonstellingen. Tevens ontvangen zij het bulletin *Halszaken*, waar de Vrienden zowel financieel als teksteel een bijdrage aan leveren, en worden er gratis of met korting activiteiten voor hen georganiseerd.

De activiteitencommissie organiseerde dit jaar een aantal interessante activiteiten voor de Vrienden. In maart waren er twee excursies: op 1 maart was er een 'klokkenrondleiding' in het museum, die zeer succesvol was, en op 25 maart ging de excursie naar Den Haag, waar een rondleiding bij kunsthandel Hoogsteder & Hoogsteder en bij Museum Bredius was georganiseerd.

Op 24 juni werd er door Haarlemkenner Wim Cerutti speciaal voor de Vrienden een rondleiding door het Stadhuis van Haarlem georganiseerd. Wegens grote belangstelling werd deze tweemaal gehouden.

Vrijdag 12 december bleef de excursie dicht bij huis en werden het Teylers Hof, het Fundatiehuis en de tentoonstelling *Mythen van het atelier* in het Teylers Museum bezocht.

De Algemene Ledenvergadering vond plaats op zaterdag 17 april en werd bezocht door circa 30 Vrienden. Na de vergadering hield de heer Jan Slagter van Omroep MAX een lezing met de titel 'Schitterend Grijs'.

Zondag 18 april werden nieuwe leden ontvangen door een delegatie van het bestuur. Deze kennismaking wordt ieder jaar gevolgd door een rondleiding door het museum, die dit jaar tijdens de bloemenpresentatie viel, zodat een ieder kon genieten van de prachtige bloemenarrangementen.

De PR-commissie organiseerde op 5 oktober het jaarlijkse Hallenbal in De Hallen Haarlem bij de clustertentoonstelling van Nathaniel Mellors, Peter van Straaten en *Body/Space Mechanics*. Tijdens deze avond werden diverse rondleidingen georganiseerd met als afsluiting een drankje en een hapje.

Woensdag 8 december vond traditiegetrouw de Soiree in het Frans Hals Museum plaats. Deze sfeervolle avond werd bezocht door ruim 260 Vrienden. Dit jaar was het thema Soiree Rouge, met de bedoeling dat iedere gast met een rood accent zou komen. Hier werd enthousiast gehoor aan gegeven. Tijdens de Soiree werd voor het eerst het kostuum van Cornelia Vooght aan de Vrienden getoond. Dit oogstte veel bewondering. Daarnaast verzorgden de leden van de activiteiten-commissie wederom verhalen op zaal en was de muzikale omlijsting van het trio Zazi.

7 Financieel verslag

7.1 Externe geldstromen

Voor de tentoonstelling *Judith Leyster. De eerste vrouw die meesterschilder werd*

- 27.500 Gemeente Haarlem tentoonstellingsfonds
- 15.000 Stichting Zabawas
- 10.000 ABN AMRO

Voor de tentoonstelling *Bomans. Portret van een levenskunstenaar*

- 50.000 Dr. Marijnus Johannes van Toorn en Louise Scholten Stichting
- 13.195 Stichting Zabawas

Voor de tentoonstelling *Nathaniel Mellors: Ourhouse*

- 3.000 Galerie Diana Stigter; Amsterdam
- 3.000 Monitor, Paola Capata; Rome

Voor de aankoop van Artur Zmijewski, *Democracies*, 2009

- 18.172 Mondriaan Stichting

Overig

- 200.000 BankGiro Loterij*)
- 37.500 Mondriaan Stichting t.b.v. aankopen hedendaagse kunst
- 10.000 Donatie van een particulier t.b.v. aankoopfonds
- 11.522 Donatie t.b.v. restauratie *Maaltijd van leden van de Haarlemse Cluveniersschutterij* van Cornelis van Haarlem (afscheidscadeau Pieter Biesboer)
- 8.590 Donatie van een particulier t.b.v. restauratie *Boerenbruiloft* van Jan Miense Molenaer

5.000 Donatie Vrienden t.b.v. Halszaken

4.000 Donatie Vrienden t.b.v. onderzoeksproject van Prof. Claus Grimm

Schenking Vrienden van kostuum Cornelia Vooght (waarde € 2.932)

*) De gelden van de BankGiro Loterij werden in 2010 aangewend voor:

a. het realiseren van twee gratis museumwandelingen bij de vaste collectie van het museum: 'Het Haarlem van Frans Hals' en 'Vreemde stukjes verf'.

b. de restauratie van:

- Cornelis Cornelisz van Haarlem (1562-1638) – *Maaltijd van leden van de Haarlemse Cluveniersschutterij*, 1583, paneel
- Jan Nagel (1560/65-1602) – *De Zondvloed*, ca. 1595, paneel
- Cornelis Claesz van Wieringen (ca. 1576-1633) – *De inneming van Damiate*, voor 1628, doek
- Pieter Fransz de Grebber (1573-1643) – *De profeet Elisah wijst de geschenken van Naäman af*, 1637, doek
- Karel van Mander (1548-1606) – *De aanbidding van de herders*, 1598, olieverf op paneel
- Cornelis Dusart (1660-1704) – *Het drinkgelag*, ca. 1680-1700, doek

c. aankopen hedendaagse kunst:

- Ritsue Mishima (1962) – twee glazen objecten: *Cronos*, 2009 en *Spin*, 2010
- Guido Geelen (1961) – twee objecten van gebakken klei en glas: *Vanitas*, 2010
- Maaïke Schoorel (1973) – schilderij: *Still life in black*, 2010

d. herinrichting vaste collectie:

- Regentenkamers
- Frans Hals foyer

7.2 Rekening 2010

Balans per 31 december 2010
(in euro's; na verwerking resultaat)

	31 december 2010	31 december 2009
Vaste activa		
Materiële vaste activa		
Machines, apparatuur en installaties	716.563	815.890
Overige activa	66.845	93.603
	<u>783.408</u>	<u>909.493</u>
Voorraden		
Voorraad catalogi en museumkaarten	41.690	46.069
	<u>41.690</u>	<u>46.069</u>
Vlottende activa		
Vorderingen		
Debiteuren	225.612	412.541
Belastingen en premies	76.778	103.917
Overlopende activa	125.834	134.825
	<u>428.224</u>	<u>651.283</u>
Liquide middelen		
Totaal liquide middelen	3.077.449	3.219.889
	<u>3.077.449</u>	<u>3.219.889</u>
Totaal activa	<u>4.330.771</u>	<u>4.826.734</u>
Eigen Vermogen		
Algemene reserve	230.918	113.915
Egalisatiereserve afschrijvingen	593.439	720.738
Bestemmingsreserve Frans Hals	210.000	150.000
	<u>1.034.357</u>	<u>984.653</u>
Aankoopfondsen		
Fonds de Man	438.522	538.522
Aankoop- en restauratiefonds	887.422	887.422
	<u>1.325.944</u>	<u>1.425.944</u>
Voorzieningen		
Voorziening jubilea	48.836	42.496
	<u>48.836</u>	<u>42.496</u>
Kortlopende schulden		
Schulden aan leveranciers	189.819	642.473
Belastingen en premies	130.073	116.827
Vooruitontvangen subsidie	1.211.462	1.093.145
Overige schulden	171.788	239.239
Overlopende passiva	218.492	281.957
	<u>1.921.634</u>	<u>2.373.641</u>
Totaal passiva	<u>4.330.771</u>	<u>4.826.734</u>

Exploitatierekening 2010

	2010	2010 Begroting	2009
BATEN			
Directe opbrengsten	955.503	770.000	1.356.260
Indirecte opbrengsten	76.749	38.000	31.741
	<u>1.032.252</u>	<u>808.000</u>	<u>1.388.001</u>
Totale opbrengsten	1.032.252	808.000	1.388.001
Subsidie gemeente Haarlem			
Exploitatiebijdrage	2.406.180	2.406.000	2.398.799
Bijdrage huur en onderhoud	431.002	216.000	381.670
Overige bijdragen	257.793	-	206.924
	<u>3.094.975</u>	<u>2.622.000</u>	<u>2.987.393</u>
Overige inkomsten	25.602	52.000	921.606
Totale baten	4.152.829	3.482.000	5.297.000
LASTEN			
Salarislasten en inhuur	2.135.621	2.020.000	2.101.857
Afschrijvingen	154.230	106.000	134.554
Huisvestingskosten	859.112	394.000	657.149
Aankopen	194.191	200.000	212.044
Collectiefunctie	125.633	92.000	90.731
Tijdelijke presentaties	308.695	310.000	571.126
Publiciteit	196.591	115.000	169.653
Algemene kosten	262.026	244.000	263.337
	<u>4.236.099</u>	<u>3.481.000</u>	<u>4.200.451</u>
Totale lasten	4.236.099	3.481.000	4.200.451
Saldo uit gewone bedrijfsvoering	83.270-	1.000	1.096.549
Saldo rentebaten/-lasten	32.974	19.000	26.486
Mutatie aankoopfondsen	100.000	578.522-	100.000
Saldo overige buitengewone baten en lasten	-	-	45.000-
	<u>49.704</u>	<u>20.000</u>	<u>499.513</u>
Exploitatieresultaat	49.704	20.000	499.513
Resultaatbestemming			
Toegevoegd aan bestemmingsreserve Frans Hals	60.000-	-	150.000-
Mutaties egalisatiereserve afschrijvingen	127.299	86.000	239.798-
Toevoeging aan algemene reserve, deel overname boekwaarde gemeente	106.018-	86.000-	103.010-
Idem, resultaat	10.985-	20.000-	6.705-
	<u>49.704-</u>	<u>20.000-</u>	<u>499.513-</u>

© Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem 2011

Bezoekadres

Frans Hals Museum
Groot Heiligland 62
Haarlem

De Hallen Haarlem
Grote Markt 16
Haarlem

Postadres

Postbus 3365, 2001 DJ Haarlem

office@franshalsmuseum.nl
office@dehallen.nl

www.franshalsmuseum.nl
www.dehallen haarlem.nl

Redactie Anneke Bakker

Ontwerp Bregt Balk
Druk Lenoirschuring
Oplage 250 stuks

Fotoverantwoording

Cobbenhagen Hendriksen: pg. 18, 21, 26
Tom Haartsen: pg. 30 (Heemskerck)
Fred Ernst: pg. 36 (linkerzijde), 39
National Gallery of Art, Washington: pg. 13
Prudence Cuming Associates Ltd, Londen: pg. 30
Gert Jan van Rooij: pg. 12 (rechterzijde), 15, 22, 27, 28, omslag (rechterzijde)
Margareta Svensson: pg. 14, 30, 33, omslag (linkerzijde)
Stedelijk Museum: pg. 16 (Bacon)
Peter van Straaten: pg. 28
Femke Tomberg: pg. 24
Guusta Veldman-Köhler: pg. 52
medewerkers Frans Hals Museum | De Hallen Haarlem: pg. 7, 8, 10, 12 (linkerzijde), 16, 17, 30, 32, 36 (rechterzijde), 43

omslag:

Judith Leyster, *Bloemstillevens*, 1654
Navid Nuur, *Tentacle Thought nr. 4*, 2006-2008